

O BENEFICJACH KOŚCIELNYCH.

ZESTAWIENIE NOWEGO KODEKSU PRAWA KANONICZNEGO (CAN. 1409—1494) Z OBOWIĄZUJĄCEM W KRÓLESTWIE POLSKIM PRAWEM PAŃSTWOWEM. (TOM. XI. ZBIORU PRAW IMPERJUM ROSYJSKIEGO CZ. I. ART. 133—181¹⁾).

I KARDYNALNA RÓŻNICA.

1. Prawo kanoniczne, wychodząc z założenia, że Kościół jest społecznością doskonałą, z całym naciskiem windykuje mu przyrodzone prawo posiadania czegoś na własność i rządzenia tą własnością, stosownie do swoich potrzeb, zupełnie niezależnie od jakichkolwiek czynników zewnętrznych. Prawo polskie uznawało to stanowisko kościoła w zupełności.

Państwo rosyjskie jednak, któremu po rozbiorach przypadło w udziale Królestwo Polskie, nie mogło się pogodzić z tą niezależnością Kościoła katolickiego, lecz poddawszy całkowicie panującą cerkiew prawosławną pod wpływ i zarząd państwa, chciało toż samo uczynić i z kościołem. Od samego początku przeto dążył rząd rosyjski do zawładnięcia dobrami kościelnymi i uzależnienia od siebie duchowieństwa katolickiego. Czynił to jednak stopniowo, z właściwym rosyjskiem wahaniem się i perfidją, występując zawsze w udanej roli dobroczyńcy.

W tym duchu wydano Statut Organiczny 18. marca 1817 roku za Aleksandra I. Do tego dążył Mikołaj I, przewrotu wreszcie dokonał Aleksander II w 1865 r. Po powstaniu 1863 r. zdecydował się cesarz z kapłanów Kościoła katolickiego uczy-

¹⁾ Сводъ Законовъ російской Имперіи цовелѣніемъ Императора Николая I, составленный.

nić urzędników etatowych, otoczywszy dla upozorowania szczególną opieką kapłanów-proboszczów na małych probostwach. Sądził obłudnie, że ci proboszczowie mają tak nikłe dochody, że nie mogą z nich żyć; postanowił więc dać im stałą etatową pensję wraz ze wszystkimi innymi proboszczami¹⁾. Ażeby zaś tego można było dokonać bez uszczuplenia dochodu państwowego, rozkazał, aby rząd wziął pod swoją opiekę wszystkie istniejące w Królestwie Polskiem majątki kościelne, zostawiając jedynie przy każdym probostwie 6 morgów ziemi dla użytku proboszcza. Oto odnośny ustęp ukazu: „Art. 24. — Po zapewnieniu duchowieństwu świeckiemu rzymsko katolickiemu stałego etatowego utrzymania według słuszności wyznaczonego, wszelki majątek nieruchomy i kapitały, należące do tegoż duchowieństwa i do instytucji duchownych, jako to: do probostw, kapituł, kościołów, seminarjów, konsystorzów i t. d., przechodzą w zupełne zawiadywanie i rozporządzenie skarbu na zasadzie oddzielnych przepisów dodatkowych do Ukazu niniejszego załączonych²⁾).

W rzeczywistości rząd rosyjski skonfiskował majątki kościelne, na pozór jednak tylko ograniczył własność kościelną, biorąc wszelki majątek kościelny w administrację dlatego, żeby z biedy wyprowadzić ubogich proboszczów³⁾.

Dlatego też określenie beneficjum kościelnego zawarte w can. 1409: „Beneficium ecclesiasticum est ens iuridicum a competenti ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi redditus ex dote officio adnexos“ — nie może być w żaden sposób zastosowane do pojęcia o beneficjum, zawartego w prawie rosyjskiem. Prawo rosyjskie, wzięwszy pod swoją opiekę „reditus ex dote officio adnexos“, samowolnie rozporządzało temi dochodami, opierając się na błędnej z gruntu zasadzie: „Status civilis est supra Ecclesiam“ i potępionych w Syllabusie Piusa IX — 26: „Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi“ i 27: „Sacri Ecclesiae ministri Romanusque

¹⁾ Patrz Ukaz Najwyższy z dnia 26. grudnia 1865 r. — Cfr. Dziennik praw t. 63, str. 368.

Uwaga. Wszystkie daty są przytoczone podług nowego stylu.

²⁾ Cfr. Zbiór pr. Im. Ros. t. XI, cz. I, art. 153.

³⁾ Cfr. Zbiór praw Im. Ros. l. c. art. 155.

Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi“.

2. Podług myśli can. 1410¹⁾ „iura stolae stanowią pomiędzy innemi uposażenie beneficjum, a więc i beneficjata. Prawo rosyjskie zapatruje się na tę rzecz inaczej. Niby to zapewniwszy duchowieństwu byt za pomocą pensji etatowej — śmiesznie małej²⁾ — uważa, że „iura stolae“ dla duchownych są zbyt-czne i dlatego w art. 162 mówi: „opłata pobierana za spełnienie posług religijnych (iura stolae) zapisuje się w całości do oddzielnej księgi sznurowej, która winna być na ten cel zaprowadzoną przy każdym kościele. Część osiągniętego stąd dochodu, w następnym artykule 163 oznaczona, strąca się na rzecz służby kościelnej³⁾. „Resztę zaś oddaje się do rozporządzenia dozoru kościelnego na niezbędne wydatki dotyczące nabożeństwa, a mo-

1) Can. 1410: „Dotem beneficii constituunt sive bona, quorum proprietas est penes ipsum ens iuridicum, sive certae et debitae praestationes alicuius familiae vel personae moralis, sive certae et voluntariae fidelium oblationes, quae ad beneficii rectorem spectant, sive iura, ut dicitur, stolae intra fines taxationis dioecesanae vel legitimae consuetudinis, sive chorales distributiones, exclusa tertia earundem parte, si omnes redditus beneficii choralibus distributionibus constant“.

2) Pensje ustanowione w dołączonym do ukazu z 26 grudnia 1865 r., etacie rz. katol. Duchow. świeck. w Król. Polsk., są następujące: 1) Arcybiskup Warszawski 6.000 rs.; 2) Biskupi diecezjalni po 5.000 rs.; 3) Sufragan warszawski 1.500 rs.; 4) Inni sufragani po 900 rs.; 5) 4 prałaci kapituły warszaw. po 600 rs.; 6) 4 kanonicy warszaw. po 400 rs.; 7) 4 prałaci każdej innej kapit. katedr. po 375 rs.; 8) 4 kanonicy każdej innej kapit. katedr. po 300 rs.; 9) Wikarjusze przy archikat. kośc. warsz. po 225 rs.; 10) Wikarjusze przy innych kościołach katedr. po 150 rs.; 11) 80 Dziekanów w całym królestwie po 150 rs.; 12) Proboszczowie I. klasy w Warszawie po 600 r; 13) Proboszczowi I. klasy poza Warszawą po 500 rs.; 14) Proboszczowie II. klasy po 400 rs.; 15) Proboszczowie III. klasy po 300 rs; 16) Wikarjusze po 150 rs. Kanonicy kolegiackich kościołów nie pobierają żadnej pensji, patrz Dz. praw, t. 63, załącznik. Notabene proboszczowie, wikarjusze, dziekani i emeryci po dziś dzień otrzymują pensję podług powyższych wymiarów, przeliczoną tylko na marki po 2:14 za 1 rubla.

3) Art. 163 brzmi: „Z pomieszczonej w poprzedzającym art. 162 opłaty za spełnienie posług religijnych część pewna, odpowiednia ustanowionej za te posługi taryfie, idzie na rzecz służby kościelnej lub też w zamian tego część, jaka za porozumieniem się Komisji rządowej spraw wewn. i Duch. z zwierzchnościami diecezjalnymi będzie ustanowiona“. Cfr. Ukaz Najw. z dnia 26. grudnia 1895 r., art. 31, Dz. praw, t. 63, str. 368.

gąca wyniknąć po pokryciu tych wydatków oszczędność obraca się na upiększenie kościoła i na reparację gmachów kościelnych i budowli plebańskich¹⁾). Prawo to okazało się w praktyce tak trudne do przeprowadzenia, że pomimo kilkakrotnych usiłowań rządu nigdy nie zostało wprowadzone w życie.

3. Podług art. 140 Zbioru praw Imp. Ros.: „proboszczowie parafij dzielą się na dwie klasy. Liczba proboszczów pierwszej i drugiej klasy w każdej diecezji oznaczoną jest w etacie²⁾). Prawo to sprzeciwia się can. 1411 — § 5 nowego kodeksu prawa kanonicznego, podług którego beneficja dzielą się na „curata vel non curata“³⁾, podpodziału zaś beneficjów, mających sobie powierzoną pieczę dusz, na klasy zupełnie słusznie prawo kanoniczne nie uznaje. Biurokratyczny rząd rosyjski nie mógł pojąć prostoty urzędnika Kościoła katolickiego, uszczęśliwił go tym podziałem, pragnąc zarazem mieć księży proboszczów swoimi niższymi lub wyższymi urzędnikami.

II EREKCJA BENEFICJÓW.

Podług can. 1414 — §§ 1 i 2, beneficja może erygować Stolica św. lub Ordynariusz na swoim terytorjum⁴⁾).

Prawo rosyjskie nie zaprzecza praw kościelnych pod tym względem, dodaje jednak, że tylko wtenczas może być nowe beneficjum założone, gdy nastąpi na to uprzednie zezwolenie władzy państwowej, która ze swej strony dyktuje niezbędne warunki. Art. 149 zbioru praw wyraźnie opiewa: „W parafjach bardzo zaludnionych gminy, gromady i prywatne osoby mogą oprócz wikariuszów, pobierających ze skarbu płacę etatową,

1) Patrz Ukaz Najw. z dnia 26. grudnia 1865 r., art. 30. — Dz. praw t. 93, l. c.

2) Patrz Ukaz Najw. z dnia 26. grudnia 1865 r., art. 9. — Dz. praw l. c.

3) Can. 1411 brzmi: „Beneficia ecclesiastica dicuntur:... 5^o Curata vel non curata, prout curam nimarum adnexam habent vel non“.

4) Can. 1414 = § 1 „Beneficia consistorialia una Sedes Apostolica erigit“. — § 2 „Praeter Romanum pontificem, Ordinarii in suo quisque territorio beneficia non consistorialia erigere possunt, salvo praescripto can. 394, § 2“, gdzie jest mowa o godnościach kapitulnych, których erekcja Stolicy św. jest zarezerwowaną.

utrzymywać na koszt własny, z zezwolenia Zwierzchności diecezjalnej i Ministerjum Spraw Wewnętrznych, wikarjuszów nadetatowych, lecz pod warunkiem, aby płaca przez nich tym ostatnim wyznaczona, w żadnym razie nie była mniejszą od 150 rs. na rok, obok przyzwoitego lokalu i opału¹⁾.

Ustanawiając pensje etatowe dla duchowieństwa katolickiego w 1865 r., rząd rosyjski pozostawił posady wikarjuszów, gdzie mu się zdawało, naczynając zaś wikarjuszom stałą pensję etatową, wszelkiego rodzaju wikarjaty podniósł do godności beneficjalnej wbrew can. 1412, który opiewa: „Licet aliquam cum beneficiis similitudinem praeseferant, in iure tamen beneficii nomine non veniunt: 1-o Vicariae paroeciales non in perpetuum erectae; 2-o Capellaniae laicales, quae scilicet erectae non sunt a competente auctoritate ecclesiastica; 3-o coadiutoriae cum vel sine futura successione; 4-o Pensiones personales; 5-o Commenda temporaria, id est concessio reddituum alicuius ecclesiae aut monasterii alicui facta ita, ut eo deficiente, redditus ipsi ad ecclesiam vel monasterium revertantur“. — Rozumiał też widocznie rząd rosyjski doskonale, że w wielu miejscowościach muszą powstać z czasem wikarjaty, pozwolił na ich założenie, ale pod warunkiem, że i one będą uważane za beneficja.

Z czasem zastosowano to prawo i do zakładania nowych probostw i tak zwanych filij parafjalnych cum cura animarum, wymagano jednak za każdym razem specjalnej uprzedniej zgody władz państwowych.

2. W r. 1865 rząd rosyjski swoją powagą podniósł prałatów i kanoników kolegjaty kieleckiej do godności kapituły katedralnej²⁾. Rzecz ta teraz nie ma istotnego znaczenia, bo w r. 1883 kolegjata w Kielcach podniesioną została przez Ojca św. Leona XIII. do godności kościoła katedralnego, ale wskazuje, jak samowolnie rząd rosyjski postępował, uznając na pozór prawo kanoniczne.

¹⁾ Patrz Ukaz Najw. 26. grudnia 1865 r., art. 22. — Dz. praw, l. c.

²⁾ Ukaz Najw. z dnia 26. grudnia 1865 r., art. 3: „W każdej diecezji ma być po jednej kapitule diecezjalnej, że zaś w diecezji kieleckiej niema obecnie takiej kapituły, przeto kapituła kolegjaty w mieście Kielcach zamienia się na kapitułę diecezjalną“ — Dz. praw, l. c.

III O ŁĄCZENIU, ROZDZIELENIU, ZAMIANIE I KASOWANIU BENEFICJÓW.

(De unione, translatione, divisione, dismembratione, conversione
et suppressione beneficiorum).

W r. 1865 podług ukazu z dnia 26 grudnia rząd rosyjski zniósł swoją powagą beneficja kapitulne, naznaczywszy stałą pensję etatową dla 4 prałatów tylko i 4 kanoników w każdej kapitule katedralnej, pozostałych zaś 4 kanoników katedralnych poszczególnych kapituł uznał za honorowych i pozostawił bez pensji¹⁾. Bez pensji zostali również i kanonicy kolegiaccy na tej podstawie, jak głosi art. 136, że nie mają żadnych określonych zajęć przy zarządzie diecezją²⁾. Skasowano też samowolnie dekanaty, pozostawiwszy tylko po jednym w każdym powiecie³⁾. Przytem dziekanje do r. 1865 stanowiły właściwie officium, władze rosyjskie zaś podniosły je swoją powagą do godności beneficjów, naznaczywszy dziekanom stałą etatową pensję⁴⁾.

Przy wszelkich podziałach parafij, odłączeniach poszczególnych wsi od jednej parafji, a przyłączeniach do drugiej uzależniano danie pozwolenia od zgody zainteresowanych wiernych, stwierdzonej urzędowo przez specjalnego delegata rządu⁵⁾. Podzieliwszy nareszcie większe probostwa w znaczniejszych punktach każdej diecezji na dwie klasy, resztę probostw uznał rząd rosyjski za czasowe administracje⁶⁾.

Wszystkie powyższe zarządzenia, dokonane samowolnie bez wiedzy nawet Stolicy Apostolskiej, stoją w całkowitej sprzeczności z can. 1419—1430, które głoszą między innymi:

Can. 1422. „Unio extinctiva beneficiorum, eorum suppressio, aut dismembratio, quae detractis bonis beneficalibus fiat,

1) Vide Zbiór praw l. c. art. 155; Ukaz Najw. z 26. grndnia 1865 r., art. 4. — Dz. praw, l. c.

2) Tamże, art. 136: Ukaz cytow., art. 5. — Dz. praw l. c.

3) Tamże, art. 138; Dz. praw, l. c. art. 7.

4) Zbiór praw Im. Rcs., l. c.; Dz. praw, l. c.

5) Zbiór praw Im. Ros. l. c., art. 140, 141, 145; Dz. praw, l. c., art. 9, 10, 11, 15.

6) Cfr. Cyrkularz General-Gubernat. Warsz. z dn. 26. paźdz. 1905 r., Nr. 20785.

quin novum erigatur beneficium; unio aequae aut minus principalis beneficii religiosi cum saeculari et contra, itemque beneficii religiosi translatio, divisio et dismembratio quaelibet uni Sedi Apostolicae reservantur“.

Can. 1427, § 1. „Possunt etiam Ordinarii ex iusta et canonica causa paroecias quaslibet, invitatis quoque earum rectoribus et sine populi consensu, dividere, vicariam perpetuam vel novam paroeciam erigentes, aut earum territorium dismembrare“.

Can. 1428, § 1. „Locorum Ordinarii uniones, translationes, divisiones, dismembrationes beneficiorum ne faciant nisi per authenticam scripturam, auditis Capitulo cathedrali et iis, si qui sint, quorum intersit, praesertim rectoribus ecclesiarum“.

§ 2. „Unio, translatio, divisio, dismembratio facta sine causa canonica irrita est“.

Can. 1430, § 1. „Beneficia curata in non curata converti nequeunt, nec beneficia religiosa in saecularia, nec saecularia in religiosa“.

IV. O ROZDAWANIU BENEFICJÓW.

(De beneficiorum collatione).

Podług can. 1431—1432 udzielać beneficjum może Ojciec św. lub Ordynariusz na swoim terytorjum¹⁾. O tem też mówi can. 152 de officis²⁾. Prawo państwowe w królestwie nie pozwala tego czynić bez uprzedniego zatwierdzenia właściwych władz rządowych. Podług art 137 nikt nie mógł być podniesiony do godności prałata lub kanonika gremjalnego albo honorowego do roku 1910 bez najwyższego rozporządzenia, a po roku 1910 bez uprzedniego zatwierdzenia przez ministra spraw wewnętrznych³⁾. Dziekanów do roku 1906 zatwierdzał przed mianowaniem generał-gubernator, po roku 1906 wystarczyło

¹⁾ Can. 1431: „Jus Romano pontifici est beneficia in universa Ecclesia conferendi eorumque collationem sibi reservandi“. Can. 1432: „Ad collationem beneficiorum vacantium Cardinalis in proprio titulo vel diaconia et Ordinarius loci in proprio territorio habent intentionem in iure fundatam“.

²⁾ Can. 152: „Loci Ordinarius ius habet providendi officiis ecclesiasticis in proprio territorio, nisi aliud probetur; hac tamen potestate caret Vicarius generalis sine speciali mandato“.

³⁾ Zbiór praw Im. Ros., ciąg dalszy z 1910 r., do t. XI, cz I, art. 137.

zawiadomienie generał-gubernatora o назначeniu dziekana¹⁾. Proboszczami 1 i 2 klasy mogli być назначani tylko kapłani świeccy, zatwierdzeni za każdym razem przez generał-gubernatora²⁾. Po zawakowaniu probostwa biskup mógł назначić czasowego administratora, ale obowiązany był donieść o tem gubernatorowi dla osądzenia, czy dany osobnik mógł sprawować powierzony sobie urząd³⁾. Co do wikariuszów, to na pierwsze miejsce mógł ich biskup назначać jedynie po uprzednim zatwierdzeniu przez generał-gubernatora. Przenosić wikariuszów mógł biskup, zawiadamiając o tem generał-gubernatora. Wikariusze Warszawy, Lubelskiej i Siedleckiej gub., a także powiatu Mazowieckiego, gub. Łomżyńskiej i powiatu Augustowskiego, gubernji Suwalskiej, podlegali osobnym prawom.

Naznaczenie ich, przeniesienie lub uwolnienie mogło być dokonane za każdym razem za specjalnem pozwoleniem generał-gubernatora⁴⁾. Dopiero w 1905 roku zostali wyjęci z pod tej specjalnej opieki i zrównani z wikariuszami całego kraju⁵⁾.

Na mocy najwyższego rozkazu z 12 maja 1862 r. mogli biskupi uwalniać administratorów parafij, ale obowiązani byli zawiadomić generał-gubernatora o przyczynie, która ich do tego skłania⁶⁾. W praktyce też bardzo często władze państwowe uwalniały od obowiązków proboszczów i wikariuszów i wszelkie protesty i tłumaczenia biskupów były bezskuteczne. Wynikło z podobnego postępowania to, że biskupi bardzo często nie mogli назначać na stanowiska duchowne odpowiednich kapłanów, a rząd mógł w każdej chwili pozbawić stanowiska indywiduum, które mu się wydawało mniej dogodnem.

¹⁾ Zbiór praw Im. Ros., ciąg dalszy z 1906 r., do t. XI, cz. I, art. 139. — Cfr. Dz. praw, l. c., art. 8.

²⁾ Zbiór praw Im. Ros., t. XI, cz. I, art. 142, 143; Dz. praw, l. c. art. 12, 13.

³⁾ Zbiór praw Im. Ros., l. c., art. 147.

⁴⁾ Patrz Zbiór praw Im. Ros., l. c., art. 150.

⁵⁾ Patrz Cyrkularz Ministr. spr. wewn. z dnia 6 kwietnia (24. marca) 1905 roku, p. 2-e.

⁶⁾ Wspomniany Cyrkularz Min. Spr. Wewn. z dnia 6 kwietnia 1905 roku, p. 2-e znosi ten przepis.

Wobec powyższych urzędzeń can. 1438 nowego kodeksu prawa kanonicznego¹⁾, stwierdzający perpetuitatem beneficjii, które winno być dawane na zawsze, staje się martwym.

V O PRAWIE PATRONATU.

(De iure patronatus).

Can. 1448 określa prawo patronatu jako sumę pewnych przywilejów i obowiązków, przysługujących katolikom-fundatorom kościoła, kaplicy, beneficjum i t. d.²⁾. Obowiązki zasadzają się głównie na czuwaniu nad całością kościoła i jego uposażenia, z praw zaś najważniejsze są dwa: prawo przedstawienia biskupowi lub innemu kolatorowi duchownego na wakujące beneficjum kościelne, oraz prawo pobierania alimentów z pozostałych, po zaspokojeniu wszystkich ciężarów, dochodów kościoła lub beneficjum, o ile patron bez własnej winy znajdzie się w biedzie (can. 1455, 1469), inne bowiem prawa, należne patronowi, są raczej honorowe, niż korzystne.

U nas zwykle nazywano, zupełnie mylnie zresztą, a i dotąd nazywa się patronów kolatorami³⁾, jak gdyby posiadali przysługujące tylko Ojcu św. i biskupom na własnym terytorjum prawo udzielania beneficjów kościelnych. Wskazuje to na tendencję uzurpowania sobie prawa ingerencji w zarząd kościołem. Słusznie więc nowy kodeks prawa kanonicznego stanowi: „Nullum patronatus ius ullo titulo constitui in posterum valide potest“ (can. 1450—51) i zaleca ordynariuszom, aby się starali nakłonić patronów do zamiany prawa patronatu, choćby tylko w części prezentacji kandydatów na wakujące beneficja, na duchowne łaski, nawet wieczne. (Can. 1451)⁴⁾.

¹⁾ Can. 1438: „Omnia beneficia saecularia ad vitam beneficiarii conferenda sunt, nisi aliud ferat vel lex foundationis, vel consuetudo immemorabilis vel peculiare indultum“.

²⁾ Can. 1448: „Ius patronatus est summa privilegiorum, cum quibusdam oneribus, quae ex Ecclesiae concessionem competunt fundatoribus catholicis ecclesiae, cappellae aut beneficjii, vel etiam eis, qui ab illis causam habent“.

³⁾ Cfr. Zbiór praw Im. Ros., l. c. art. 176, 177; Encykl. kośc. — patronat — t. XVIII., str. 378.

⁴⁾ Can. 1451 — §1: „Curent locorum Ordinarii, ut patroni loco iuris praesentandi, spiritualia suffragia etiam perpetua, pro se suisve acceptent“.

Prawo rosyjskie dążyło u nas do tego, aby patronaty kościelne znieść. Ukaz Najwyższy z dnia 3 stycznia 1818 r. postanowił, aby patron (kolator) na budowę i reparację kościoła oraz budynków kościelnych dawał jedną dziesiątą część sumy wyanszlagowanej, oprócz ogólnych składek, przypadających na niego. Wskutek tego zrzekli się na rzecz rządu prawa patronatu biskupi diecezjalni, którym powierzone zostały beneficja zakonnej kolatorji po zniesionych opactwach i klasztorach ¹⁾.

W rozporządzeniu komisji Rząd. Spraw Wewn. Duch. z d. 16 kwietnia 1844 roku kolatora zrobiono przewodniczącym w dozorze kościelnym, orzekając zarazem, że takowym może być osoba jakiegobądź wyznania, co stoi w sprzeczności z can. 1453, stanowiącym: „*ius patronatus transmitti valide nequit ad infideles, publice apostatas, haereticos, schismaticos, adscriptos societatibus secretis ab Ecclesia damnatis, nec ad quoslibet excommunicatos post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam*“. Dnia jednak 22 lutego 1894 r. Senat Rządzący zwolnił wszystkich innowierców od przykładania się do utrzymania w należytych stanie kościołów katolickich, chociażby posiadali dobra w obrębie katolickich parafij, a tem samem usunął wszystkich kolatorów niekatolików ²⁾.

Po zmianie stosunków w Królestwie Polskiem wydany został dnia 26 lipca 1864 r. Najwyższy Ukaz ³⁾, mocą którego w parafjach unickich patronat został zniesiony, w parafjach zaś rzymsko katolickich zatrzymany. Gdy jednak tenże ukaz w art. 5 i kodeks prawa w art. 180 na przewodniczącego na zgromadzeniach parafjalnych naznacza wójta gminy lub sołtysa (jeśli są katolikami) ⁴⁾ i gdy Ukazem z dnia 26 grudnia 1865 roku wszystkie kościoły w prywatnych dobrach uznane zostały tylko za administracje, na których nie bywają osadzani proboszczowie-curaci, lecz administratorowie-komendarze, czasowo zarządzający — wszelkie atrybucje patronów ustały.

¹⁾ Cfr. Encyklop. kośc. — Patronat w Polsce — t. XVIII, str. 398.

²⁾ Nr. 26. Собрание узаконений и распоряжений Правительства, str. 195 — cfr. ks. Dębiński — Dozory kościelne str. 6.

³⁾ Dziennik praw, t. 62, str. 280.

⁴⁾ Cfr. Zbiór praw (Сводъ Законовъ) Im. Ros., l. c. art. 180; Dz. praw, 62, str. 280, 5; Encykl. kośc., l. c.

Wreszcie Komitet Urządzący w Król. Polsk. dnia 12 maja 1866 r. wszelki patronat w dobrach klasztornych, po skasowaniu zakonów i przejściu majątku ich na skarb państwa, przelał na rząd, z zastrzeżeniem, że, gdyby dobra takowe z prawem kolatorskiem w przyszłości komubądź sprzedane lub ustąpione zostały, patronat mimo to przy rządzie zawsze zostaje¹⁾.

Kodeks prawa państwowego w artykułach 176—181, zatytułowanych: „О патронатѣ въ римско-католическихъ приходохъ“²⁾, kolatorstwo zatrzymuje, ale miesza je z dozorami kościelnymi i nie nadaje patronom żadnych przywilejów; owszem całym urządzeniem mianowania i zatwierdzania duchownych na różne stanowiska te nawet przywileje, jakie istniały, patronom odejmuje, per consequentiam zatem i same patronaty zdaje się znosić³⁾.

VI O PRAWACH I OBOWIĄZKACH BENEFICJATÓW.

(De iuribus et obligationibus beneficiatorum).

Podług can. 1476 beneficjant obowiązany jest sam zarządzać dobrami, należącymi do beneficjum⁴⁾. Wszelkie wydatki, połączone z administracją i dochodami dóbr beneficjalnych, winien ponosić sam beneficjant⁵⁾. Wydatki zaś na nadzwyczajną restaurację domu beneficjanta ponosić mają ci, na których ciąży obowiązek restaurowania kościoła, należącego do beneficjum⁶⁾. Mniejsze reperacje beneficjant powinien uskutecznić sam i to jak najprędzej, aby nie powstała potrzeba restauracji większej⁷⁾.

Podług prawa państwowego za całość kościoła i budynków plebańskich odpowiada dozór kościelny, ustanowiony Najwyższym Ukazem z dnia 18 marca 1817 r. Art. 30 wspomnianego ukazu wyraźnie opiewa: „przy każdym kościele parafial-

¹⁾ Dz. praw, t. 65, str. 179.

²⁾ Zbiór praw Im. Ros. (Сводъ Законовъ). I. c.

³⁾ Cfr. Ukaz Najw. z dnia 26. grudnia 1865 r. — Dz. praw, t. 63, str. 368 sq.; Encykl. kośc., I. c.

⁴⁾ Can. 1476 — § 1: „Beneficiarius bona ad suum beneficium pertinentia, ut beneficij curator, administrare debet ad normam iuris“

⁵⁾ Can. 1477 — § 1.

⁶⁾ Can. 1477 — § 2.

⁷⁾ Can. 1477 — § 3.

nym kolator, pleban i trzech parafian przez nich podanych, a od komisji Wojewódzkiej (później rząd gubernjalny) zatwierdzonych, czuwać będą wspólnie nad całością kościołów i mieszkań plebańskich, tudzież cmentarzy¹⁾. Dozór kościelny „czuwa w całym składzie swoim nad całością i dobrym stanem kościoła, kaplic, cmentarzy i wszelkich zabudowań mieszkalnych i gospodarczych, własność parafjalną stanowiących i za ich stan jest odpowiedzialnym“²⁾. Proboszczowi samemu podług prawa państwowego nie wolno przedsięwziąć żadnych robót około budynków kościelnych.

Ukaz Najw. z dnia 6 stycznia 1824 r. wyklucza z dozoru kościelnego proboszcza, wprowadzając na jego miejsce najniepotrzebniej dziekana³⁾. Gdy dziekan jest miejscowym proboszczem, ma go w dozorze zastępować wice-dziekan, a gdzie takowego niema, dziekan sąsiedni⁴⁾. Wszyscy członkowie dozoru kościelnego powinni być katolikami z wyjątkiem burmistrzów lub prezydentów miast, którzy po miastach są prezesami dozorów kościelnych⁵⁾ i mogą należeć do każdego innego wyznania chrześcijańskiego⁶⁾.

Dozór kościelny winien przedewszystkiem postarać się za pośrednictwem naczelnika powiatu o ubezpieczenie zabudowań parafjalnych od ognia, jeśli gdzie nie są ubezpieczone. Następnie corocznie dwa razy — w kwietniu i przy końcu września — „obejrzyć ma szczegółowo kościół, kaplice, cmentarze z ich budowlami i ogrodzeniami, oraz zabudowania mieszkalne i gospodarskie dla powzięcia przekonania o ich stanie i czy które z zabudowań i ogrodzeń nie uległy w czemkolwiek uszkodze-

1) Dz. praw, t. VI.

2) Ukaz Najw. z dn. 18 marca 1817 r., art. 1; Cfr. § 5. Instrukcji Rządow. o budowie i restauracji kościołów... z dn. 27 marca 1863 r.; Dębiński — Dozory kościelne w Bibliot. Dzieł Chrześc., str. 8.

3) Art. 2 Ukazu z dn. 6 st. 1824 r.: „Do tego dozoru lokator, dziedzic i dziekan miejscowy z prawa, trzech zaś innych parafjan właścicieli, przez wybór oznaczonych, należeć mają“ — Dz. pr., t. 8 str. 320; Cfr. X. Dębiński, l. c., str. 2.

4) Kom. Rząd. Spr. D. i O. P. z dn. 11 listop. 1824 r. Nr. 7837/2912 i z dn. 14 maja 1824 r. Nr. 3963/562.

5) Kom. Rząd. W. K. i O. P. z dn. 18 lutego 1824 r. Nr. 2428/1018.

6) Warszawski Generał-Gubernator z dnia 26 lipca 1910 r. Nr. 3218 na zasadzie wyjaśnienia Min. Spr. Wewn. z d. 7 lipca 1610 r. Nr. 6400.

niu i nie wymagają przedsięwzięcia jakowych robót dla zapobieżenia dalszemu uszkodzeniu lub upadkowi¹⁾). Protokół oględzin w każdym razie, czy budowie wymagają jakich robót, lub nie, ma być sporządzony w trzech jednobrzmiących egzemplarzach, z których dozór kościelny jeden pozostawia na gruncie w aktach dozoru, drugi powinien przedstawić naczelnikowi powiatu, trzeci zaś biskupowi czyli władzy diecezjalnej; obydwa ostatnie ze stosownymi wnioskami²⁾).

Wszelkie roboty, nie przewyższające 300 rs., dozór kościelny mocen jest wykonywać własną powagą bez odwoływania się do wyższej władzy po upoważnienie³⁾, bez żadnych planów i anszlagów, sporządzonych przez budowniczego⁴⁾, z wyjątkiem wypadku, w którym zmieniano by styl architektoniczny budowli zewnętrzny lub wewnętrzny. Roboty, których koszta przenoszą 300 rs., do 3.000 rs., mogą być dokonane przez dozór po uprzednim sporządzeniu przez jakiegokolwiek budowniczego planu i kosztorysu i zatwierdzeniu takowych przez gubernatora. Anszlagi na sumę wyższą od 3.000 rs. przedstawiać należy za pośrednictwem warszawskiego generał-gubernatora do Ministerjum Spraw Wewnętrznych⁵⁾. Uwagi, jakieby proboszcz uznał za słuszne poczynić, przeglądając plany, władze państwowe mogą zostawić bez skutku⁶⁾.

Wszelkie wydatki dozór winien czynić z funduszków posiadanych przez parafję, a powstałych jużto z erekcji, jużto z procentów od $\frac{1}{4}$ części obowiązkowej po zmarłych⁷⁾ beneficjatach, jużto z pokładnego, już wreszcie z oszczędności przy poprzednich robotach poczynionych i do banku przelanych⁷⁾. „Gdyby żadnego na ten cel funduszu nie było, lub istniejący

1) Wspomniana Instrukcja Rząd. o budowie i t. d. z dnia 27 marca 1863 r.; cfr. X. Dębiński op. cit. str. 25 sq.

2) Instr. z dn. 27 marca 1863.

3) Instr. z dn. 27 marca 1863.

4) Warsz. Gen.-Gubern. dn. 4 list. 1911 r. Nr. 4664.

5) Cykularz departamentu Obcych Wyznań z d. 20 stycznia 1908 r. Nr. 6151; Reskrypt Warsz. Gen.-Gubern. z dn. 13 lutego 1908 r. Nr. 769; Cfr. Najw. Ukaz z dn. 20 stycznia 1863 r. — art. 1.

6) Reskr. K. R. W. R. i O. P. do Biskupów z dn. 7 kwietnia 1827 r. Nr. 4255/304.

7) Instrukcja z dn. 27 marca 1863 r., § 26, cfr. art. 9 i 11 Najw. Ukazu z dn. 6 stycz. 1824 r.

nie wystarczał, wezwani być mają parafjanie do złożenia ofiar „dobrowolnych“¹⁾, z oświadczeniem, iż, jeśli takowe nie wystarczą, reszta wydatków między parafjan rozłożoną zostanie“²⁾.

Dozory kościelne mogą znaleźć oparcie w nowem prawie kanonicznem na can. 1183, 1521 i następnych z tą jednak kardynalną zmianą, że członkiem ich z prawa, a zarazem przewodniczącym z głosem decydującym winien być miejsce wy pro boszcz, wszyscy inni zaś członkowie winni być naznaczani i uwalniani przez Ordynariusza³⁾.

W myśl. can. 1480, 1481 i 472, gdy beneficjum zawakuje, władza diecezjalna obowiązana jest naznaczyć jak najprędzej odpowiedzialnego administratora. Do naznaczenia administratora zarządza beneficjum wikariusz, a jeśli jest kilku, starszy z nich. W razie braku wikariusza zarząd beneficjum obejmuje sąsiedni proboszcz⁴⁾. Roczne dochody z beneficjum, po odtrąceniu wszystkich wydatków danego roku, powinny być rozdzielone pomiędzy ustępującym beneficjatem lub jego spadkobiercami, a następcą, stosownie do czasu zarządzania beneficjum, z wyjątkiem, gdy uprawniony zwyczaj lub należycie zatwierdzone przepisy miejscowe ustanowią inny sposób spr-

1) Ukaz Najw. z dn. 6 st. 1824 r. art. 5.

2) Tamże: Cfr. X. Dębiński — Dozory kościelne, str. 29 sqq.

3) Can. 1183 § 1: „si alii quoque, sive clerici sive laici, in administrationem bonorum alicuius ecclesiae cooptentur, iidem omnes una cum administratore ecclesiastico, de quo, in can. 1182, aut eius vicem gerente, eoque praeside, constituunt Consilium fabricae ecclesiae“. Administrator ecclesiasticus zaś przy kościołach parafjalnych jest proboszcz.

§ 2: Huius Consilii sodales, nisi aliter legitime constitutum fuerit, nominantur ab Ordinario eiusve delegato et ab eodem possunt ob gravem causam removeri“.

Can. 1521, § 1: „Ordinarius loci in administrationem honorum, quae ad aliquam ecclesiam vel locum pium pertinent et ex iure vel tabulis foundationis suum non habent administratorem, assumat viros providos, idoneos et boni testimonii, quibus, elapso triennio, alios sufficiat, nisi locorum circumstantiae aliud suadeant“.

4) Can. 472: „Vacante paroecia: 1-o. Ordinarius loci in ea quamprimum constituat vicarium oeconomum, qui eam tempore vacationis regat, assignata eidem parte fructuum pro congrua sustentatione; 2-o Ante oeconomi constitutionem, paroeciae regimen, nisi aliter provisum fuerit, assumat interim vicarius cooperatore; si plures vicarii sint, primus; si omnes aequales, munere antiquior; si vicarii desint, parochus v

wiedliwego podziału¹⁾. Dochody z beneficjum wakującego w połowie należeć powinny do beneficjum, w połowie zaś do fabryki kościelnej, chyba że inne pod tym względem są miejscowe zwyczaje²⁾.

U nas w Królestwie po wzięciu przez rząd w administrację dóbr i funduszków beneficjalnych dochody z beneficjów są bardzo małe, stanowią bowiem zaledwie, obok minimalnej pensji rządowej, płony z pól sześciomorgowych. Pensja oblicza się od dnia zatwierdzenia, względnie naznaczenia lub Najw. Ukazu³⁾ aż do dnia ustąpienia lub przeniesienia z danego beneficjum na inne. W jaki zaś sposób należy dokonywać podziału płonami z pól plebańskich między ustępującym beneficjatem i jego następcą, ustanawiają specjalne przepisy państwowe, wydane przez Min. Spr. Wewn. dnia 17 grudnia 1877 roku, Nr. 4289, a zakomunikowane biskupom przez Kolegium rzym.-katol. w Petersburgu dnia 13 stycznia 1878 roku, Nr. 108.

Dzielić należy jedynie dochód czysty⁴⁾, za jaki uważa się jedna trzecia część dochodu brutto; „pozostałe dwie trzecie części odtrącają się na pokrycie rozchodów, poczynionych na obróbkę, zasiew i zbiór“⁵⁾. Tylko z łąk naturalnych czysty dochód stanowi dwie trzecie części ogólnego zbioru z nich siana⁶⁾. Wszystkie powstające spory pomiędzy zmieniającymi się kapłanami, wynikłe wskutek oddawania inwentarza i własności kościelnej, rozstrzyga dziekan, zasięgnąwszy uprzednio zdania miejscowego dozoru kościelnego⁷⁾.

1) Can. 1480: „Annui reditus beneficii inter successorem et antecessorem eiusve haeredes, in casu obitus prorata temporis, quo beneficio uterque deservierit, distribuuntur, omnibus proventibus et oneribus currentis anni computatis, nisi legitima consuetudo aut peculiaris statuta rite approbata alium iustae compositionis modum induxerint“.

2) Can. 1481: „Deductis cuiuslibet generis expensis et salvo praescripto can. 472, n. 1, fructus beneficii vacantis pro altera dimidia parte accrescunt doti beneficii vel massae communi, pro altera cedunt fabricae ecclesiae, salva legitima consuetudine, qua fructus omnes in bonum commune dioeceseos erogentur“.

3) Cyrkularz Warsz. Gen.-Gub. z dn. 3 września 1903 r. Nr. 3044.

4) Rozporządz. Min. Spr. Wewn. z dnia 17 grud. 1877 r. N. 4289. u. 5

5) Tamże, n. 6.

6) Tamże, n. 9.

7) Tamże, n. 13.

Art. 9. Najw. Ukazu z dnia 6 stycznia 1824 r. stanowi: „Dla pomnożenia funduszu na utrzymanie kościołów, cmentarzy i budowli kościelnych po każdym zmarłym duchownym beneficjacie część czwarta pozostałego majątku, nie tykając własności gruntowych, wiejskich lub miejskich, przez spadek odziedziczonych i w naturze po zgonie duchownego pozostałych, oddzieloną być ma, jako część obowiązkowa, na kościół, przy którym zmarły zostawać był powinien“. Jestto tak zwana legitima, od której procent tylko może być użyty, sam zaś kapitał pozostaje nienaruszalnym w banku ¹⁾.

Gdy beneficjat opuszcza probostwo, podług praw państwowych, obowiązujących w Królestwie, dozór kościelny powinien przejąć od niego inwentarz fundi instructi. Przytem pod osobistą odpowiedzialnością ma przejrzeć wszystką własność kościelno-parafjalną z inwentarzem w rękę, podpisanym przez beneficjata przy obejmowaniu probostwa i jeżeli znajdzie, że coś z winy ustępującego proboszcza było zniszczone lub zagubione, zażądać od niego reparacji lub wynagrodzenia w ilości, w tymże inwentarzu oznaczonej ²⁾, podobnież w obecności dozoru kościelnego powinien dziekan wręczać nowemu beneficjadowi, obejmującemu probostwo, cały inwentarz.

Pensja z wakującego beneficjum, oprócz 50 rs. rocznie, przyznanych czasowemu administratorowi ³⁾, posiadającemu własne probostwo, pozostaje w banku państwa, plony zaś z gruntu plebańskiego zabiera czasowy administrator ⁴⁾.

Powyższe zarządzenia w znacznej części przy zreformowanym dozorcze kościelnym mogą znaleźć oparcie na can. 1521—1528 ⁵⁾.

1) Wyjaśnienie K. Rz. W. R. i O. P. z dn. 14 maja 1824 r. N. 2668/562.

2) Rozporz. Min. Spr. Wewn. z dn. 17 grud. 1877, n. 1, 2.

3) Najw. Ukaz z dn. 26 grud. 1865 r., art. 19.

4) Rozporząd. Min. Spraw Wewn. z dn. 17 grudnia 1877 r.

5) Gdy w can. 1521 była mowa o ustanowieniu Rady administracyjnej dóbr beneficjalnych, can. 1522 np. opiewa: „Antequam administratores bonorum ecclesiasticorum, de quibus in can. 1521 suum munus ineant: 1-o Debent se bene et fideliter administratores coram Ordinario loci vel vicario foraneo iureiurando cavere; 2-o Fiat acuratum ac distinctum inventarium, ab omnibus subscribendum, rerum immobilium, rerum mobilium pretiosarum aliarumve cum descriptione atque aestimatione earundem; vel factum antea inventarium acceptetur, adnotatis rebus, quae interim amissae vel acquisitae fuerint;

VII O INNYCH INSTYTUCJACH KOŚCIELNYCH.

(De aliis institutis ecclesiasticis non collegialibus).

Can. 1489 ustanawia, że szpitale, przytułki i inne podobne instytucje, przeznaczone do świadczenia czynów religijności lub miłości, czy to duchownej czy doczesnej, mogą być przez Ordynarjusza erygowane i występować w kościele, jako osoba prawna ¹⁾. Kardynalnym warunkiem erekcji jest, aby miały zapewnione dostateczne utrzymanie ²⁾. Dobrami ich zarządza rektor, któremu przysługują te same prawa, co i zarządcom innych dóbr kościelnych, podobne też ciążą na nim obowiązki ³⁾. Zarząd odbywać się powinien podług norm, określonych szczegółowo w akcie fundacji, sporządzonym w dwóch egzemplarzach, z których jeden ma być złożony i przechowywany w archiwum Kurji ⁴⁾. Ordynarjusz obowiązany jest czuwać nad pomienionymi instytucjami, szczególnie by dobroczynna wola fundatorów, wyrażona w akcie fundacji, była dokładnie spełnioną i żądać sprawozdania z administrowania ich dobrami, chociażby nawet takowe instytucje wolą fundatora, przedawnieniem lub

3-o Huius inventarii alterum exemplar conservetur in tabulario administrationis, alterum in archivo Curiae; et in utroque quaelibet immutatio adnotetur, quam patrimonium subire contingat" i t. d.

¹⁾ Can. 1489 § 1: „Hospitalia, orphanotrophia aliaque similia instituta, ad opera religionis vel caritatis sive spiritualis sive temporalis destinata, possunt ab Ordinario loci erigi et per eius decretum persona iuridica in Ecclesia constitui“.

²⁾ Can. 1489 § 2: „Loci Ordinarius haec instituta ne approbet, nisi finis foundationis utilis reapse sit, et talis constituta fuerit dos, quae, omnibus perpensis, sufficiat vel sufficiens fore prudenter praevideatur ad illum assequendum“.

³⁾ Can. 1489 § 3: „Horum institutorum administrare bona sui cuiusque rectoris est, secundum normam as tabulae foundationis; hic vero iisdem obligationibus tenetur, iisdemque iuribus fruitur, quibus administratores aliorum bonorum ecclesiasticorum“.

⁴⁾ Can. 1490 § 1: „In tabulis foundationis pius fundator accurate describat totam instituti constitutionem, finem, dotationem, administrationem et regimen, usum reddituum et successionem in bona, casu extinctionis ipsius instituti“.

§ 2: „Huiusmodi tabulae duplici exemplari conficiendae sunt, quorum alterum in archivo instituti, alterum in archivo Curiae reponatur“.

specjalnym przywilejem Stolicy Apostolskiej wyjęte zostały z pod jurysdykcji i wizytacji Ordynariusza¹⁾.

W Rzeczypospolitej Polskiej pod zarządem biskupów była wielka liczba szpitali i przytułków dla biednych. Jeszcze w 1854 r. w Królestwie polskiem, na ogólną liczbę szpitali domów schronienia 473, było domów schronienia parafjalnych 389, szpitali zaś 56²⁾. Powoli jednak kościół nasz tracił nadzór nad funduszami szpitalnemi. W 1842 r. zarząd zakładami dobroczynności publicznej oddany został Radzie Głównej Opiekuńczej i Radom Opiekunczym Szczegółowym, które w 1870 r. zastąpione zostały przez Rady Dobroczynności Publicznej gubernjalne. i powiatowe. Przytułki gminne poddano Radom Dobroczynności gminnym. Kościół usunięty został zupełnie od instytucyj dobroczynnych³⁾ wbrew wyraźnym przepisom prawa kanonicznego⁴⁾. Wiele też z tych instytucyj przestało zupełnie istnieć, a fundusze ich i majątki zagarnął skarb państwa.

VIII ZWYCZAJE.

Prawa Imperjum Rosyjskiego, wydane 26 grudnia 1865 r., sprzeciwiały się prawu kanonicznemu i godziły wprost w ustrój Kościoła. Stosunki ze Stolicą św. były wówczas zerwane. Biskupów diecezjalnych niemal wszystkich wywieziono — pozostało tylko dwu: w Lublinie X. bp. Baranowski i w Sandomierzu

¹⁾ Can. 1491 § 1: „Loci Ordinarius omnia huiusmodi instituta, etiam in personam moralem erecta et quovis modo exempta, visitare potest et debet“.

Can. 1492 § 1: „Etiam si fundatione, praescriptione aut privilegio apostolico pium institutum a iurisdictione et visitatione Ordinarii loci exemptum fuerit, ius tamen Ordinario est redditionem rationum exigendi, reprobata contraria consuetudine“.

§ 2: Si fundator velit administratores non teneri rationem Ordinario oci reddere, fundatio ne acceptetur“.

Can. 1493: Ordinarius loci advigilet, ut pia e fidelium voluntates, in bonum institutorum fundatione expressae, plene senventur“.

²⁾ Cfr. Pamiętnik Religijno-moralny, Warszawa, t. 30, str. 183.

³⁾ Zbiór praw Im. Ros. (Сводъ Законовъ), t. XIII, ks. 2-a, art. 356—447; cfr. Encykl. kośc. — Szpitale w Polsce — t. 28.

⁴⁾ Can. 1494: „Sine venia Sedis apostolicae haec instituta supprimi, uniri, vel in usus a fundatione alienos converti nequeunt, nisi in tabulis fundationis aliud caveatur“

X. bp. Józef Juszyński. Ten ostatni w styczniu 1866 r. przesłał protest do Stolicy św. za pośrednictwem głównego dyrektora Komisji Wyznań przy namiestnictwie warszawskiem. Wyliczywszy wszystkie krzywdy, jakie ponosi prawo kanoniczne i duchowieństwo katolickie wskutek zarządzeń z d. 26 grudnia 1865 r., prosi biskup „apostolicam concessionem recipiendi absque discrimine conscientia: eidem clero a gubernio assignatam pensionem“¹⁾. Odpowiedzi na to pismo w aktach konsystorskich niema, prawdopodobnie przez rząd nie było wcale do Rzymu wysłane.

X. bp. Sotkiewicz w r. 1872, jako kanonik metropolitalny warszawski, specjalnie jeździł do Rzymu, aby zaradzić potrzebom archidiecezji. Wtedy miał sposobność ustnie przedstawić Ojcu św. smutny stan Kościoła naszego po Ukazie 1865 roku. Wiadomo, że Ojciec św. stan Kościoła metropolitalnego uzdrowił, sprawę beneficjów jednak, tak kardynalnie zmienioną, trzeba było odłożyć do czasu nawiązania stosunków między Stolicą św. i państwem rosyjskiem. Gdy zaś te stosunki nawiązano, okazało się, że tyle jest kwestyj innych do załatwienia, iż czas na beneficja nie nadszedł.

Wobec tego biskupi Królestwa zmuszeni byli w rządach swoich zadośćczynić przepisom prawa państwowego, które tym sposobem stało się powoli z wyczajem, zwłaszcza, że skądinąd było wiadomo, iż pensje, dawane przez rząd klerowi katolickiemu, a powstałe z dochodów dóbr kościelnych, które rząd zabrał pod swoją administrację, mogą być uważane za beneficja. Dnia 14 stycznia 1819 roku wyraźnie orzekła pod tym względem św. Penitencjarja odnośnie do pensyj, pobieranych od rządu przez kler belgijski: „induunt naturam beneficii“.

Po ustąpieniu Rosjan podczas obecnej wojny XX. Biskupi zdołali od władz okupacyjnych odebrać niektóre domy, zabrane przedtem Kościołowi i zarządzali więcej autonomicznie beneficjami kościelnymi, zawiadamiając od czasu do czasu władze okupacyjne o zaszyłych zmianach w diecezjach. Rządy okupacyjne wypłacały również beneficjatom zasiłek wojenny co 4 miesiące w ilości pobieranej przedtem pensji z kasy państwowej rosyjskiej.

¹⁾ Akta konsystorza Sandomierskiego.

IX WNIOSKI.

Czy z rządem polskim będzie mógł Kościół katolicki łatwo porozumieć się, przyszłość pokaże. W każdym razie porozumie nie się będzie o tyle trudniejszym, że w każdej dzielnicy naszej stan kościoła jest inny. W Królestwie jednym z najpierwszych zadań odnośnych czynników będzie unormowanie beneficjów kościelnych i o ile można, zupełne zastosowanie prawa państwowego do nowego kodeksu prawa kanonicznego.

1. Wszystkie budynki kościelne, zabrane Kościołowi przez rząd rosyjski, o ile nie przeszły jeszcze w prywatne ręce, powinny być znów zwrócone Kościołowi. Są to albo domy kapitulne, albo zabudowania skasowanych klasztorów. Domy kapitulne powinny być zwrócone prawemu ich właścicielowi — kapitulom, budynki zaś poklasztorne, jeżeli w nich nie zamieszkają zakonnicy, którym klasztor skasowano, powinny być oddane beneficjatom, pełniącym obowiązki w kościołach poklasztornych. Mogą też być obrócone przez właściwe władze diecezjalne na użytek ogólny kleru diecezjalnego lub instytucyj kościelnych.

2. Ziemi przywrócić Kościołowi nie będzie można, a szkoda, bo tylko ziemia może dać gwarancję „perpetuitatis“ beneficjom i beneficjatom zapewnić zawsze „honestam sustentationem“. Pieniądze jednak, zamiast ziemi, rząd rosyjski powinien być zmuszony oddać. Dobrzeby było, żeby pieniądze te były zwrócone nie państwu lecz Kościołowi — przytem albo kolegjalnie wszystkim biskupom razem z arcybiskupem warszawskim na czele, albo, co zdaje się lepszem, każdej diecezji osobno. Wtedy w każdej diecezji podług can. 1520 byłaby utworzoną pod przewodnictwem miejscowego Ordynariusza Rada skarbowa, która, zarządzając funduszem diecezjalnym, ustanowiłaby odpowiednią pensję dla każdego beneficjata i takową mu ratami wypłacała.

3. Jura stolae w całości powinny należeć do proboszcza, gdzie proboszcz jest sam. Gdzie jest wikariusz biskup może nakazać proboszczowi, aby mu oddawał pewną część dochodów „iura stolae“ i tę część określić dla uniknięcia nieporozumień. Najpraktyczniejszą pod tym względem zdaje się być ordynacja, wydana dn. 29 lipca 1885 r. Nr. 1236 przez X. bpa

Sotkiewicza dla diecezji Sandomierskiej. Punkt 3-ci jej nakazuje kwotę, pozostałą po strąceniu z całej sumy dochodowej pokładnego dla służby kościelnej oraz stypendjów mszalnych, podzielić na tyle części równych, ilu jest księży przy kościele z dodaniem jednej, to znaczy — gdzie prócz proboszcza jest jeden wikariusz, podzielić trzeba na trzy części — gdzie jest 2 wikariuszów — podzielić należy na 4 części — gdzie 3 — na 5 części i t. d. Z takiego podziału proboszcz dla siebie bierze 2 części, wikariusze zaś otrzymują po jednej.

4. Na reparację kościoła i budynków plebańskich beneficjat u nas, nawet przy projektowanym powiększonym uposażeniu, nie będzie miał potrzebnych funduszków. Należałoby się dozory kościelne utrzymać, reformując je podług przepisów can. 1183 — 1187; can. 1520—1528, aby występowały jedynie jako doradcy, powołani przez Ordynariusza i od niego zależni, w granicach ściśle określonych.

5. Co do patronów, to praktyka wykazała, że przy zmienionych u nas majątkowych stosunkach włościan i posiadaczy większej własności kościół nasz z patronów nie miał żadnego pożytku, — mógłby mieć natomiast po wznowieniu ich dużo przeszkód. Upadek więc patronatów może być z lekkim sercem przyjęty i zgodnie z can. 1450, 1451, 1452 wznawiać ich nie jest rzeczą wskazaną.

X MIANOWANIE BENEFICJATÓW.

Księżę Biskupów naszych winien z całą swobodą mianować Ojciec św. na przedstawienie kapituły, która ma wybrać kandydata podług przepisów, zawartych w can. 161—178 i can. 320—332. Kapituła również winna mieć zastrzeżone prawo zupełnie wolnego wyboru w razie potrzeby wikariusza kapitułarnego.

Kandydata na swojego Sufragana powinien przedstawiać sam biskup miejscowy, na „dignitatem capituli“ — za wiedzą kapituły, kanoników zaś powinien mianować biskup diecezjalny „audito capitulo“. Władze państwowe mogą sobie zastrzedz tylko, aby były w swoim czasie powiadomione o tem, przez kogo należy.

Podobnież w kwestji mianowania dziekanów, proboszczów, wikariuszów itd. winni mieć biskupi zostawioną w prawie świe-

ckiem zupełną swobodę¹⁾. Władze państwowe jedynie mogą sobie zastrzec, aby były co miesiąc lub co kwartał, lub wreszcie przy każdej zmianie zawiadamiane o zmianach zaszyłych na poszczególnych urządach kościelnych.

7. Zwrotu funduszków szpitali i innych instytucyj dobroczynnych odzyskać Kościół nie będzie mógł. Należałoby przynajmniej zastrzec, aby biskupi w Królestwie byli z prawa członkami Rad dobroczynności, istniejących w diecezji, mogącymi w nich brać udział osobiście lub przez delegowanego kapłana. Wizytować instytucje dobroczynne również powinno być wolno biskupom.

Sandomierz dnia 10 grudnia 1918 roku.

X. Józef Kawiński.

¹⁾ Wydaje się być wskazaniem, aby owo „audito parcho“, zastrzeżone w can. 476 § 4 przy mianowaniu wikarjuszów, ze względu na stosunki miejscowe, było zostawione u nas przez Stolicę św. uznaniu biskupów.